

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΤΟΞΟΤΕΣ

Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης εἰς τὸ 5ον βιβλίον τῶν ἱστοριῶν του (74 - 5) ἀναφέρει : (Ἐπόλλωνα) «εὐρετὴν δὲ καὶ τοῦ τόξου γενόμενον διδάξει τοὺς ἐγχωρίους τὰ περὶ τὴν τοξείαν, ἀφ' ἧς αἰτίας μάλιστα παρὰ τοῖς Κρησὶν ἐξηλώσθαι τὴν τοξικὴν καὶ τὸ τόξον Κρητικὸν ὀνομασθῆναι...».

Παλαιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ παράδοσις ὅτι οἱ Κρηῖτες ἦσαν περίφημοι τοξόται, ὁ δὲ Dapper εἰς τὸ ὀνομαστὸν του σύγγραμμα (Description exacte des isles de l' Archipel—Amsterdam 1703) καὶ ἐν σελ. 454 παραθέτει ἐν λιθογραφίᾳ ἕνα Κρητὰ τοξότην. Ὅμως αἱ ἐκθέσεις Ἐνετῶν Διοικητῶν ποὺ ἐδημοσίευσεν ὁ ἀκάματος κ. Στέργιος Σπανάκης, δὲν ἀναφέρουν μεταξὺ τῶν διαφορῶν ὄπλων τῶν ἐν Κρήτῃ στρατευμάτων καὶ σῶμα τοξοτῶν. Μόνον μίαν φορὰν εἰς ἐκθεσὶν δημοσιεύθεισαν εἰς τὰ «Κρητικὰ Χρονικά» τὸ 1948, τομ. Β' τεύχος II, περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἐν Κρήτῃ καταστάσεως, γίνεται λόγος καὶ περὶ τόξων (σελ. 251). Κάμνει συνεπῶς κατάπληξιν τὸ περαιτέρω παρατιθέμενον ψήφισμα τῆς Ἐνετικῆς Γερουσίας τοῦ 1513 δι' οὗ παρηγγέλλοντο οἱ Διοικηταὶ τῆς μεγαλονήσου νὰ στρατολογήσουν 2000 τοξότας ἀπὸ ἕνα ἢ δύο ἕξ ἐκάστου χωρίου· καὶ τὰ χωρία τότε ἦσαν πλέον τῶν 1600. Ἄλλ' ἐκεῖνο ποὺ κάμνει μεγαλειέραν ἐντύπωσιν εἶναι τὸ ὅτι οἱ Ἐνετοὶ ἐζήτουν ἀπὸ τὰ χωρία ὄχι μόνον νὰ τοὺς ἐξεύρουν ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς μισθοδοτήσουν δι' ἕξ μῆνας. Καὶ ἐφόσον ζητοῦν τοὺς τοξότας ἀπὸ ὅλα τὰ χωρία, τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τοξότου τὸ ἐξήσκουν ὄχι ὀλίγοι Κρηῖτες.

Ἴδου τώρα τὸ ψήφισμα ὡς ἔχει ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν πιστῇ μεταφράσει. Σημειοῦμεν τέλος ὅτι τὸ ψήφισμα τοῦτο διέφυγε τὴν πρῶσυχὴν τοῦ Σάθα ὅστις δὲν τὸ περιέλαβεν εἰς τὰ Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Archivio di Stato - Venezia
Senato Mar MDXIII - XIII de mense Decembrio

Regimini Crete

Desideramo haver in Italia a tempo nuovo, doimille boni arcieri de quella isola per poterli adoperare ne li bisogni n(ost)ri et perchè siamo stati za tanto tempo et anchor siamo sopra gravis-

sime spese, habiamo deliberato per meço de industria v(ost)ra haverli et pertanto ve commettemo cum el Senato che chiamati a vui quelli carissimi zentilhomeni n(ost)ri, nobeli cretensi, cittadini et altri che vi parerà, debiati persuaderli cum quella più dolce forma de parole che vi subministra lincegno ad darne el dicto numero de arcieri, facendoli certi che farano cossa gratissima a la Signoriu n(ostr)a et la memoria de tal sui portamenti remanerà appresso li posteri molto gloriosa et perchè ne è referito esser in quella isola de casali 1600 in suso, poreti aricordarli che diano uno over doi arcieri per casal, più et meno, juxta la possibilità de dicti casali, che sia pagati per mesi sei, si che habiamo el dicto numero de arcieri doimille aut per qualche altro modo che cum la prudentia v(ost)ra saperete trovare, i qual ne mandarete quanto più presto porete, si che per tuto Março li habiamo de qui; dandone noticia particular de tuto et acìd fra loro sii maçor obedientia, volemo che debiate eleçer per ogni cento arcieri un zentilhuomo aut un nobile Cretense, aut citadin per ogni cento arcieri un zentilhuomo aut un nobile Cretense, aut citadin per suo capo over come meglio vi parerà, el qual capo sia de sorte che li sui arcieri lo habino ad obedir, ben ve aricordemo che debiate forçarvi de far che i siano et per etade et per experientia accepti, si che ne possiamo traçer quel fructo desideramo et che ricerca el bisogno n(ost)ro, circa questo non ve diremo altro perchè se rendemo certi che sapendo vui el desiderio n(ost)ro saperete cum la dexterità et diligentia v(ostr)a de la qual molto se confidamo trovar tal modo et via che el desiderio n(ostr)o sortirà votivo effecto e da nui riceverete laude et commendatione.

Et quanto vedesti questa cossa haver difficultà si che non si potesse haver tuto el dicto numero, non restereti de preparali perchè nui suppliremo de li denari n(ostr)i a quello che mancherà.—Et perchè Rethemo, la Cania et Scythia sono separati dal Reçimento de Gaudia, sia ex nunc data authorità al dicto Reçimento ãe poter comandar ali dicti Rettori de dicti loci et per el territorio quanto accaderà per questa execution.

De parte 157

De non 1

N. s. 0

Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βενετίας—Senato Mar—13 Δεκεμβρίου 1513

Ψήφισμα
πρὸς τὴν ἐν Κρήτῃ Διοίκησιν

Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔχωμεν ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὴν νέαν ἐποχὴν¹ δύο χιλιάδας καλοὺς τοξότας ἀπὸ τὴν νῆσον ἐκείνην ἵνα δυνηθῶμεν νὰ τοὺς χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὰς ἡμετέρας ἀνάγκας καὶ ἐπειδὴ εἴχομεν ἐπὶ πολλὸν καιρὸν καὶ ἀκόμη ἔχομεν βαρυτάτας δαπάνας, ἀπεφασίσαμεν νὰ τοὺς ἀποκτήσωμεν διὰ μέσου τῆς ἡμετέρας δεξιότητος καὶ ἐν τοσοῦτῳ σᾶς παραγγέλλομεν ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Γερουσίας ἵνα καλέσητε παρ' ἡμῶν ἐκείνους τοὺς προσφιλεστάτους ἡμετέρους εὐγενεῖς ἀνδρας, τοὺς Κρήτας εὐγενεῖς, τοὺς ἀστούς² καὶ ὅσους ἄλλους νομίσητε καὶ οφείλετε νὰ τοὺς πείσητε μὲ τὸν γλυκὺν ἐκεῖνον τρόπον τῶν λέξεων τὰς ὁποίας σᾶς ὑπαγορεύει ἡ ἡμετέρα εὐφροσύνη, ὅπως μᾶς δώσουν τὸν εἰρημένον ἀριθμὸν τῶν τοξοτῶν, διαβεβαιούντες αὐτοὺς ὅτι θὰ κάμουν μεγίστην χάριν εἰς τὴν ἡμετέραν Ἀθηνεῖαν καὶ ὅτι ἡ ἀνάμνησις τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, θὰ παραμείνῃ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πολλὴ ἔνδοξος. Καὶ ἐπειδὴ μᾶς ἀνεφέρθη ὅτι εἶνε εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην χωρία 1600 καὶ ἄνω, δύνασθε νὰ τοὺς συστήσητε ἵνα μᾶς δώσουν ἕνα ἢ δύο τοξότας ἀπὸ κάθε χωριό, περισσότερους ἢ ὀλιγωτέρους, συμφώνως μὲ τὴν δυνατότητα πὸν ἔχουν τὰ χωριά καὶ νὰ τοὺς πληρώσουν δι' ἕξι μῆνας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχωμεν τὸν ἰθὺς ἀριθμὸν τοξοτῶν 2000, ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον πὸν θὰ δυνηθῆτε νὰ ἐξεύρητε μὲ τὴν ἡμετέραν φρόνησιν καὶ νὰ τοὺς ἀποστείλητε ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον διὰ νὰ τοὺς ἔχωμεν ἐδῶ μέχρι τέλους Μαρτίου. Νὰ δώσητε εἰδικὰς πληροφουρίας διὰ τὸ πᾶν καί, μὲ τὸν σκοπὸν ἵνα ὑπάρχῃ μεταξὺ αὐτῶν μεγαλειτέρα πειθαρχία, θέλομεν νὰ ἐκλέξητε διὰ κάθε 100 τοξότας ἕνα ἡμέτερον εὐγενῆ ἢ Κρητᾶ εὐγενῆ ἢ ἀστόν, ὡς ἀρχηγόν ἢ ὅπως νομίσητε ἡμεῖς καλλίτερον, ὃ ὁποῖος ἀρχηγὸς νὰ εἶναι τοιοῦτος ὥστε νὰ τὸν ὑπακούουν οἱ τοξόται. Κρίνομεν εὐλογον νὰ ὑπομνήσωμεν ἡμῖν ἵνα ἐνεργήσητε μὲ τοιοῦτον τρόπον ὥστε οἱ ἀρχηγοὶ νὰ εἶνε καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἡλικίας καὶ πείρας, καλῶς ἀποδεκτοί, ὅπως, οὕτως, δυνηθῶμεν νὰ ἀποκομίσωμεν ἐκείνην τὴν ὠφέλειαν πὸν ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἦν ἀπαιτοῦν καὶ αἱ ἀνάγκαι ἡμῶν. Περὶ τούτου δὲν θὰ σᾶς εἴπωμεν ἄλλοτε, διότι εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡμεῖς, γνωρίζοντες τὴν ἐπιθυμίαν μας, θὰ ἐνεργήσητε ἐπι-

¹) Διὰ τὴν προσεχῆ δηλαδὴ ἐστρατεῖαν, διότι κατὰ τὸν χειμῶνα παρέλυε κάθε ἐπιχείρησις.

²) Τὸ ἔγγραφο διακρίνει τοὺς Ἐνετοὺς εὐγενεῖς, τοὺς Κρητᾶς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἀστούς. Τρεῖς δηλαδὴ τάξεις.

δεξίως και ἐπιμελῶς και ἔχομεν πολλήν ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν ἐξεύρησιν τὸν κατάλληλον τρόπον ἵνα ἡ ἡμετέρα ἐπιθυμία πραγματοποιηθῆ ἑπιτυχῶς, παρ' ἡμῶν δὲ θὰ ἔχητε ἔπαινον και ἐγκώμιον.

Και ἂν ἴδῃτε διὰ τὸ πρᾶγμα παρουσιάζει δυσκολίας και διὰ ἐνδέχεται νὰ μὴ συμπληρωθῆ ὁ εἰρημένος ἀριθμὸς, μὴ διστάσητε νὰ τοὺς ἐτοιμάσητε, διότι θὰ συμπληρώσωμεν ἡμεῖς διὰ τοῦ δημοσίου χρημάτων ἐκεῖνο ποῦ θὰ λείψῃ.—Και ἐπειδὴ ἡ Ρέθυμνος, τὰ Χανιά και ἡ Σητεία εἶνε χωρισμένοι ἀπὸ τὴν Διοίκησιν ἐν Ἡρωκλείῳ, νὰ δοθῆ ἀπὸ τῶρα ἐξουσία εἰς τὴν εἰρημένην Διοίκησιν ἵνα δυνηθῆ νὰ διατάξῃ τοὺς Διοικητὰς τῶν τριῶν ὀργανισμῶν τῶν κατωτέρων καθὼς και εἰς τὰς περιφερείας τούτων, μόνον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παρούσης διαταγῆς.

Ἐψηφισαν ὑπὲρ 157

ὄχι 1

ἀπέσχον 0

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ

ἀ. μ. τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Βενετία 7βριος 1954